

Regeringskansliet
Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

2016-11-14
1 (6)
Dnr 2015:1247

Skolverkets redovisning angående naturturism som egen inriktning på naturbruksprogrammet.

Dnr U2015/04701/S

Med utgångspunkt i delbetänkande av Yrkesprogramsutredningens (*En yrkesinriktning inom teknikprogrammet* (SOU 2015:29)) förslag om nya inriktningar inom naturbruksprogrammet i gymnasieskolan om hur många gymnasiepoäng som de nya inriktningarna ska omfatta och examensmål för programmet, har Skolverket i april 2016 redovisat myndighetens förslag. I denna redovisning angav Skolverket att myndigheten under 2016 kommer att komplettera denna regeringsredovisning med en analys av arbetsmarknadens behov inom naturturismsektorn. I samråd med berörda branscher och andra intressenter kommer Skolverket också att utreda förutsättningar för ytterligare en inriktning på naturbruksprogrammet. I det arbetet kommer en eventuell sådan inriktnings avgränsning mot andra yrkesprogram i gymnasieskolan att beaktas. Skolverkets redovisning redovisas härmed.

Sammanfattning

Skolverket bedömer att arbetslivets behov av gymnasieutbildade elever inom området naturturism ännu inte är tillräckligt stort för att motivera ett förslag om en sjätte inriktning på naturbruksprogrammet.

Bakgrund

Besöksnäringen står för en växande del av Sveriges ekonomi och sysselsättning. Under en följd av år har den totala turismkonsumtionen ökat kraftfullt. Turistexporten, det vill säga utländska besökares konsumtion i Sverige, har haft en ännu snabbare ökningstakt.

Besöksnäringen är en arbetskraftsintensiv bransch som skapar många arbetstillfällen. Varje år får många tusen unga människor sitt första arbete inom besöksnäringen och för många blir det en livsstil att arbeta med turism och upplevelser.

Enligt Visit Sweden, som till hälften ägs av staten via Näringsdepartementet och till hälften av besöksnäringen via Svensk Turism AB, visar flera trender på ett generellt ökat intresse av hållbar konsumtion och mer medvetna val i människors resande, vilket betyder att den ökade marknadsföringen av Sveriges natur- och ekoturism bör ligga rätt i tiden. För att bland annat öka kännedomen om Sverige som naturdestination på en global marknad har regeringen tilldelat Visit Sweden extra resurser.

Lantbruket och landsbygden har förändrats, i dag producerar man även upplevelser. Även skogen ses idag som en stor och viktig producent av skilda upplevelser.

För att arbeta och utveckla denna bransch behövs utbildning. Det är i detta sammanhang som frågan om en särskild inriktning på gymnasieskolans naturbruksprogram aktualiserats.

Utredning

Hur Skolverkets arbete med uppdraget har bedrivits

Skolverket har bedrivit arbetet med uppdraget genom att ha haft en referensgrupp, genomfört ett samråd med ett större antal skilda intressenter, medverkat vid ett utvecklingsseminarium *Framtidsfrågor och utveckling av naturturismens yrkesnämnd* på Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien samt haft samråd med de nationella programråden för barn- och fritidsprogrammet, hotell- och turismprogrammet samt naturbruksprogrammet.

Referensgruppen har utgjorts av representanter från Svenska Ekoturismföreningen och Naturbruksskolornas förening.

Vid samrådet med ett större antal intressenter deltog representanter från följande organisationer och myndigheter: Naturbrukets Yrkesnämnd, Skogsbrukets Yrkesnämnd, Lärande i Sverige AB, Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien, Myndigheten för Yrkeshögskolan, Djurbranschens Yrkesnämnd, Naturbruksskolornas Förening, Svenska Ekoturismföreningen, Jägarnas Riksförbund, Sveriges Sportfiske- och fiskevårdsförbund, Hushållningssällskapens Förbund, Visita¹, Forshagaakademien, Naturvårdsverket, Friskolornas riksförbund, Lantbrukarnas Riksförbund, Skärgårdarnas Riksförbund samt Svensk Turism.

Vidare har Skolverket genomfört en enkätundersökning vad elever som gått naturbruksprogrammet på yrkesutgångar inom området naturturism gör efter utbildningen.

¹ Visita är bransch- och arbetsgivarorganisation för den svenska besöksnäringen

Naturturism

Begreppet turism omfattar bland annat naturturism. Skolverket har i arbetet utgått från den definition av naturturism som utarbetats av Svenska Ekoturismföreningen tillsammans med Svensk Turism och Visita. Denna definition säger att naturturism är förflyttad konsumtion i form av aktiviteter, boende, måltider och andra turismtjänster där själva naturupplevelsen är i centrum.

Arbetslivets efterfrågan på de elever som idag utbildas

Utbildningar inom området naturturism erbjuds idag inom naturbruksprogrammet på ett 20-tal naturbruksgymnasier. Dessa utbildningar finns inom inriktningen skog. Benämningarna på yrkesutgångarna är mycket varierande, exempelvis natur- och äventyrsguide, sportfiskeguide, jakt- och fiskeguide, naturguide, äventyrsturism, jakt- och viltbruk med inriktning viltbruk, natur och äventyr, m.m.

För att få en uppfattning av arbetslivets reella efterfrågan på de elever som utbildats vid naturbruksgymnasierna med yrkesutgångar inom området naturturism har Skolverket genomfört en enkätundersökning. Undersökningen omfattar alla elever som genomfört sin gymnasieutbildning våren 2015 på yrkesutgångar inom området naturturism vid sex av de större naturbruksgymnasierna. Enkätundersökningen genomfördes genom att samtliga elever kontaktades per telefon. Totalt omfattade undersökningen 104 elever. Av dessa fick Skolverket kontakt med 93 elever. Resultatet av enkätundersökningen gav följande upplysningar i vilken utsträckning eleverna arbetar inom området turism.

- Av de elever som besvarade enkäten fick 41 % arbete direkt efter utbildningen inom området turism.
- Turism är som näring säsongsbetonad. De anställningar som eleverna erhöll direkt efter utbildningen var mestadels säsongsanställningar. Av de elever som besvarade enkäten, arbetade fem månader efter utbildningens genomförande, i november 2015, 35 % inom området turism.
- I juli 2016, d.v.s. drygt ett år efter genomförd utbildning, arbetade 39 % av dem som besvarade enkäten inom området turism.
- Av de elever som ett år efter genomförd utbildning, d.v.s. juli 2016, som arbetade inom området turism var det 31 % som arbetade i butik med försäljning av fiske- och friluftslivsutrustning.

Enkätundersökningen visar att en del av de arbeten som elever efter genomförd utbildning på naturbruksprogrammet arbetar med var arbeten som inte ryms inom området naturturism. Det var arbeten som skidlärare, snowboardinstruktör, arbete i äventyrspark och campingvärd som barn- och fritidsprogrammets inriktning fritid och hälsa samt hotell- och turismprogrammets inriktning turism och resor förbereder till. Beaktas detta förhållande, d.v.s. att endast arbeten som ryms inom området naturturism räknas, erhöll eleverna som ingick i studien arbeten inom området naturturism enligt följande:

- Av de elever som besvarade enkäten fick 40 % arbete direkt efter utbildningen inom området naturturism.
- Naturturism är som näring säsongsbetonad. De anställningar som eleverna erhöll direkt efter utbildningen var mestadels säsongsanställningar. Av de elever som besvarade enkäten arbetade fem månader efter utbildningens avslutande, i november 2015, 30 % inom området naturturism.
- I juli 2016, d.v.s. drygt ett år efter avslutad utbildning, arbetade 25 % av dem som besvarade enkäten inom området naturturism.
- Av de elever som ett år efter avslutad utbildning, d.v.s. juli 2016, som arbetade inom området naturturism var det 48 % som arbetade i butik med försäljning av fiske- och friluftslivsutrustning.

Synpunkter från samråden

I samband med samrådet med ett större antal skilda intressenter uttryckte många organisationer och myndigheter att det i framtiden finns ett behov av fler utbildade på olika nivåer, universitet eller högskola, yrkeshögskola och gymnasieskola, inom det växande området naturturism. Mycket av arbetet inom området utförs av egenföretagare och småföretagare. Vidare konstaterades att arbete inom naturturism ofta är säsongsarbete, varför det är viktigt att branschen hittar goda lösningar för de som anställs. Samtidigt påpekades att det fanns svårigheter att bedöma behovet på olika nivåer. Det gällde inte minst avgränsningen mellan yrkeshögskola och gymnasieskola. Vid samrådet nämndes även möjligheten att lägga utbildning inom naturturism inom gymnasieskolans hotell- och turismprogram. Flera intressenter påpekade även att naturturism är en tillgång för landsbygden där man idag även producerar upplevelser.

I samrådet med det nationella programrådet för barn- och fritidsprogrammet ansåg detta programråd att det fanns många frågetecken kring förslag om en ny inriktning på naturbruksprogrammet. De frågetecken som nämndes var bl.a. att utbildning till arbeten som skidlärare och aktivitetsledare inom fritidsområdet ryms inom nuvarande examensmål och programstruktur i programmet för barn- och fritidsprogrammet, tveksamhet till om inriktningen leder till arbete, oklarhet med avgränsning mot yrkeshögskolan som idag har många utbildningar inom området samt att naturguidning på gymnasial nivå idag finns på barn- och fritidsprogrammet.

I samrådet med det nationella programrådet för hotell- och turismprogrammet ansåg även detta programråd att det fanns frågetecken kring förslag om en ny inriktning på naturbruksprogrammet. Programrådet bedömde det som mer naturligt att utbildning för naturturism borde bygga på ett yrkeskunnande inom något av naturbrukets yrkesområden än att skapa en ny inriktning naturturism.

I samrådet med det nationella programrådet för naturbruksprogrammet ansåg detta programråd att kompetensutveckling inom naturturism är viktig. Programrådet framförde åsikten att verksamhet inom naturturism bör bygga på att den som arbe-

tar inom området har ett gediget yrkeskunnande inom något område inom naturbruk exempelvis hästhållning, lantbruk, skogsbruk eller trädgård. Att ha en separat inriktning är i detta avseende ingen bra utbildningsstruktur. Vidare ansåg programrådet att det finns problem med avgränsningar mot yrkeshögskoleutbildningar inom området samt att det finns få möjligheter till helårsanställningar. Programrådet underströk att anställningsbarheten efter ett yrkesprogram är viktig. Dessutom ansåg programrådet, med viss reservation, att då Skolverkets undersökning visar att en minoritet får anställningar och att de flesta av dessa anställningar endast är säsongsanställningar, är det inte motiverat att utöka naturbruksprogrammet med någon ny inriktning naturturism. Avslutningsvis pekar programrådet på den möjlighet som idag finns att skolor kan ansöka om särskild variant med riksrekrytering.

Diskussion

I den undersökning som Skolverket gjort, och som omfattar en betydande andel av det totala antal elever som genomfört utbildningen på naturbruksprogrammet inom området naturturism år 2015, var det 40 % som direkt fick arbete inom detta område. För de allra flesta gällde det korttidsanställningar. Ett år senare hade andelen som fortfarande arbetade inom området naturturism minskat till 25 %.

Inrättandet av en ny inriktning, naturturism, på naturbruksprogrammet har, med viss reservation, inget stöd från de nationella programråden, bland annat nationella programrådet för naturbruksprogrammet. Två av programråden pekar på att kompetens för att arbeta med naturturism, i stället för att ha en egen inriktning, bör bygga på ett yrkeskunnande inom något område inom naturbruk exempelvis hästhållning, lantbruk, skogsbruk eller trädgård.

De nuvarande examensmålen och programstrukturerna för hotell- och turismprogrammet inriktning turism och resor samt barn- och fritidsprogrammets inriktning fritid och hälsa förbereder eleverna för arbete inom turism respektive fritids och friskvårdsverksamheter. I examensmålen för hotell och turismprogrammet anges inom inriktningen turism och resor som exempel natur- och kulturturism. Tidigare till regeringen föreslagna strukturförändringar på naturbruksprogrammet innebär en förstärkning av inriktningarnas yrkesinnehåll avseende djurvård, hästhållning, lantbruk, skogsbruk respektive trädgård. Inom ramen för programfördjupningen är det möjligt att ge kurser som ger viss kompetens inom området naturturism. Sådana kurser bygger i så fall på ett yrkeskunnande inom någon av programmets inriktningar.

Slutsats

Skolverkets slutsats är att det inte är försvarligt att till regeringen föreslå ett inrättande av en sjätte inriktning. Denna slutsats är primärt grundad på att arbetslivets reella efterfrågan på elever utbildade på naturbruksprogrammet inom området naturturism är förhållandevis låg, att ett införande av en ny sådan inriktning inte stöds av de nationella programråden samt att tidigare till regeringen föreslagna strukturförändringar på naturbruksprogrammet tillsammans med de nuvarande examens-

målen och programstrukturerna för hotell- och turismprogrammet samt barn- och fritidsprogrammet täcker behoven.

Mikael Halápi
Vik. Generaldirektör

Bengt Weidow
Undervisningsråd

I ärendets slutliga handläggning har Jonas Nordström och Anna Westerholm deltagit.